

JEGYZET

A REGÉNYÍRÓ, aki — álruhásan — beköltözik regényhősnek a saját regényébe, nem ritka az irodalomban. („Madame Bovary c'est moi"). A regényíró, aki — álruhásan — regényhős lesz egy kortárs regényében, ritkább. Ez történt, amikor — közel négy év-tized előtt — „Szindbád hazamegy" címmel regényt írtam. A regény antihőse egy akkortájt elhalt magyar író volt, névszerint Krúdy Gyula. Nem volt szándékomban „életrajzi regényt" írni. A címszóban megnevezett Szindbád mégis egyszerre volt jogi személyiség és ködlovag. (Az életrajzi regényekben az irodalmi halott-mosás és balzsamozás praktikáival felravataloznak egy híres-neves személyiséget, pirospozsgásra kendőzik a neves hulla arcát, kipedrik a bajuszát, ilyen kozmetikált állapotban küldik az Olympusra.) A „Szindbád hazamegy" című regény antihőse számomra olyan tünemény volt, mint mikor valaki álmodik egy személlyel és aztán másnap, véletlen találkozás alkalmából, hús-vér valóságban találkozik az álomalakkal.

★

MOST, amikor a könyv idegen nyelven kerül az olvasó kezébe, úgy érzem, illik agnoszkálni Szindbád személyi adatait.

Krúdy Gyula 1933-ban halt meg. 54 esztendőskorában. Halála pillanatában irodalmi értelemben is halott volt Magyarországon. Élete utolsó éveiben már nem jutott kiadóhoz, saját költségen nyomtatatta ki néhány írását. Krajcáros módszerekkel, vidéki hírlapírók segítségével terjesztette könyveit. Életében ismert, jónévű író volt, de soha nem volt az olvasóközönség kedvence. Az „írók írója" volt és abban a különös hierarchiában, ahol az írók értékelik egymást, feltétlen volt a tekintélye. Ez a hierarchia, az írók egymás közötti rangsora, szigorúbb, mint ahogy a spanyol etikett minősíti az udvari személyiségeket. Hírnév, olvasottság és kelendőség, társadalmi visszhang, cím és kitüntetés, irodalmi díjak, lelkendező vagy ócsárló bírálatok: mindez nem számít az írók világában. Ami egyedül számít, az a tehetség. És az energia, amely eltölti a szellemi alkotó embert, hogy alakot adjon gondolatának. Villon, mint Verlaine és Rimbaud, csavargók voltak. Baudelaire polgár, dandy és anarchista. És mint még sokan mások, ők is a társadalom peremén éltek —, de mindig szuverénül, mint a keleti mesében az álruhás herceg. Ilyen álruhás szuverén volt a magyar irodalomban az akkor még kevéssé olvasott Szindbád. Mikor meghalt, életműve a könyvesek, ócskások polcain porosodott. Hűsz év telt bele, míg a tetszhalott végre élni kezdett.

★

NÉHÁNY ÉVVEL halála után a sikelet csend, amelyben ennek a nagy írónak életműve kallódott, arra készítetett, hogy megkísérlejem jóvá tenni a sirontúli igazságtalanságot: regényt írtam egy „Szindbád" álnéven valamikor élt —, hol-volt, hol nem volt — magyar író életének utolsó napjairól. A költögetés ürtügy is volt, hogy megkísérlejem keretbe tenni a „másik Magyarország"-ot —, a hivatalos, a történelmi, az időszerű magyarországon túli —, tehát a valóságosat. Ez a „másik Magyarország" Szindbád írásában úgy maradt meg, mint az a bizonyos rovar az antidiuvialis borostyánkőben. Abban az időben, a negyvenes évek elején, már nemcsak Szindbád emléke és életműve, hanem az a Magyarország is elhomályosodott, amelyet ez az életmű őrzött. De ahogy egy planéta a kozmikus fejlődés után megteremt az organikus létezéshez szükséges légkört, úgy teremtettem egy nagy író a maga világa számára aurát, melyben alakjai organikusnak élnek, fejlődnek. Ilyen író volt Szindbád. (Könyveiben néha — gunyoros mesterkedéssel — így nevezte magát.) Amikor fogadtalan prókátor módjára odaálltam a nyilvánosság elé, hogy emlékeztessem az olvasókat egy méltatlanul elfeledett nagy író életművére, nemcsak a halott mestert szölogattam, hanem azt a „másik Magyarország"-ot, amely sértetlenül akkor már csak az irodalomban maradt meg.

AMIKOR a könyvet írtam, nem képzeltem, és ma sem hiszem — hogy Szindbád életművének szüksége van bárki, legkevésbé az en posthumus patronizálásomra. Írók elviselik, ha dicsérik vagy gyalázzák őket, de nem tűnnek semmifele patronizálást —, életükben

erről a magányos Magyarországról írt.

★

ENNYIT az antihősről. A többi elmondta Szindbád. Másfélévtizedes tetszhalál után életműve nagy erővel támad fel Magyarországon. A kommunista irodalom-politika erőszakolt, kondicionáló esztetisége nem tudta elfojtani a nosztalgiát, amely — az '56-os forradalom után — hirtelen Szindbád életműve felé fordította a magyar olvasók érdeklődését. A kommunisták kénytelenek voltak újra kiadni műveit, melyek nem voltak „vonalasok". A „szocialista realizmus" lőréjétől még zápujt izlésű magyar olvasó úgy kortyolta ezt a másféleséget — Szindbád életművét —, mintha „pókhálós palack"-ban (egyik elbeszéléskötetének ez a címe), nemes, szellempezsdítő szeszt itelt volna. Nem volt ez „divat", még tüntetés sem. Szükség volt, ocsúdás és emlékezés, hogy van „más" is. És remény, hogy ez a „más" túléli a jelen sivárságát —, ahogy Szindbád műve túlélt a tetszhalált.

★

KÖNYVEM, amely most német fordításban jelenik meg, valamilyen szolgálatot szeretne tenni a „másik Magyarország"-nak. Harminc esztendeje, hogy elvándoroltam Magyarországról, ahol a kommunisták erőszakkal átvették a hatalmat. Szülőházamból nem azért mentem el, mintha attól tartottam volna, hogy a kommunisták nem engednek írni. Inkább azért mentem el, mert — nem ok nélkül —, attól tartottam, hogy nem engednek hallgatni. (És ehhez megvannak az eszközeik.) Az elmúlt harminc évben Magyarország súlyos identitásválságon esett át. Ezért lehet talán hasznos olykor — idegen nyelven is — hírt adni arról a „másik Magyarország"-ról.

Szindbád hazamegy

Márai híres regénye 1979-ben, Krúdy századik születésnapjára emlékezve jelent meg újból Újváry Sándor Griff nevű kiadójában, Münchenben.

A könyv első lapján ez áll:

K. Gy. emlékének
Kéhléknek, a kis Bródynak a
vörösbajszú főpincérnek, az írónak
s mind a nőknek, zsokéknak, hajósnak és uriembereknek, akik
ismerték őt, a szerették és gyászolják a világot, mely utánahalt.
M. S.

A mű német nyelvű kiadásának címe: *Sindbad geht heim* (Nova Verlag Vaduz, 1978.)

Ehhez Márai ötoldalas utószót is írt. Az alábbi „Jegyzet" a párizsi Irodalmi Újságban látott napvilágot.

Krúdy Zsuzsa

sem, holtukban sem. Hiszem, hogy Szindbád életműve, amely teljes szépségében és jelentőségében egy idegen, az indogermán nyelvektől sajátosan eltérő nyelv légkörében érzékelhető csak, minden kéretlen támogatás nélkül, tulajdon szellemi erejével kftör egy napon a nyelvi karanténból, és megtalálja az utat a világirodalom nyilvánosságához. (Most, negyedszázaddal halála után, neve már nem teljesen ismeretlen a külföld számára, műve kezd tudatosodni idegen olvasók számára is.) Nagy írók ráérnek. Ami számomra, egy magyar író számára, sürgősebb, mint Szindbád költögetése: a kísérlet, hogy akár ilyen szerény eszközökkel, álruhásan és álarcosan figyelmeztessem a külföldi olvasót arra, a „másik Magyarország"-ra, amely a valóságban, nagy történelmi és társadalmi változások következtében már csak a magyar irodalom mélyvizében él. Például Szindbád életművében. Évezred előtt, amikor egy néptörzs, a magyar, elindult Lebediából, az Ural tövéből Dél felé, hozott a vándorútra íjat és szerszámot és hozott, mindenekfelett egy nyelvet, amelyet a törzs közösségén kívül senki sem értett. Ezek a vándor magyarok, amikor útra keltek, előbb nem hazát kerestek, hanem legelőt. A költők és írók voltak azok, akik a legelőből később hazát csináltak. Például Szindbád.

★

MINT MINDEN NÉPNEK, az idegen népek tudatában a magyaroknak is többféle arca van. Van a süjtásos, vitézkötéses, a hazafiasan kozmetikált, a „történelmi" — és aztán van a másik, amit az irodalom mintáz. A hivatalos, a történelmi arckép sokszor elkódosítja egy nép igazi arcát, nemcsak a világ felé, hanem hazafelé, az otthoniak tudatában is. Szindbád erről a „másik Magyarország"-ról írt. A népek tudatában van egy „tűzes, lovagias, szabadságszerető" magyar, aztán van a „romantikus, hősi magyar" — és még sokféle más, rokonszenvező és bíráló képzet tapad a fogalomhoz. Szindbád antihősei mások. Ami közös jellemzőjük, hogy magányosak. Nagyhatalmak, germánok és szlávok között ezer éve él egy nép, olyan magányban, mint egy beduin törzs a sivatagban. Nyelvét nem érti senki. Népi, törzsi jellegzetességei inkább egzotikus, folklór a világ számára, mint organikus közösség, a környező civilizációkkal. És mindent, ami hozzátartozik, behomokoz a magányosság. Szindbád